

TEZAURUL DE MONEDE OTOMANE DIN SECOLUL AL XVIII-LEA DESCOPERIT LA TAMAȘI, JUD. ILFOV

Aurel Vilcu și Paraschiva Stancu

În colecțiile Muzeului Național de Istorie a României la numerele de inventar 162028-162050 se află 23 de monede de argint din secolul al XVIII-lea care alcătuiesc un tezaur descoperit în localitatea Tamași, com. Corbeanca, jud. Ilfov. Condițiile descoperirii nu se cunosc, singura informație aflată în inventarele muzeului fiind anul achiziției: 1982.

Tezaurul este alcătuit din emisiuni de 60 parale (altmışlık) de la Abdülhamid I (9 ex.), la care se adaugă 12 piese de 100 parale (yüzlük) și două piese de 80 parale (ikilik) bătute în numele sultanului Selim al III-lea. Toate monedele au fost bătute în atelierul din Constantinopol (Islâmbol). Cea mai veche monedă este o piesă de 60 parale emisă în anul trei de domnie (1775/1776) a sultanului Abdülhamid I, iar cea mai recentă datează din anul cinci (1792/1793) de domnie a sultanului Selim al III-lea, care furnizează și data de încheiere a tezaurului.

Trecând la analiza amănunțită a monedelor care compun tezaurul nostru, remarcăm prezența unor sigle (stea și ornament cordiform) pe aversul și reversul pieselor de 60 parale emise de Abdülhamid I. Recent s-a arătat că apariția acestor sigle, care se constituie în perechi, nu este întâmplătoare, ele fiind semne de monetărie care erau schimbate periodic¹. Totodată, în funcție de anul de batere, se pot observa variante de scriere a cuvântului *han*. Astfel, piesele de 60 parale bătute în anii trei, patru, cinci, șase și șapte de domnie a sultanului Abdülhamid I au asocierea stea-ștea (sigle existente pe rândul doi al legendelor de avers și revers), în timp ce grafia cuvântului *han* este următoarea: cu punct atât pe inițială cât și pe finală (grupa A)². O altă categorie de sigle este formată din perechea ornament cordiform-ștea, sigle plasate tot pe rândul doi al legendelor de avers și revers. Și în acest caz cuvântul *han* este scris cu punct pe inițială și pe finală. Această categorie este specifică anilor 8, 9, 10, 11 și 12 (grupa B)³. Piesele bătute în anii 13, 14, 15 și 16 au pe avers și pe revers aceeași pereche de sigle, ornament-ștea, dar în legenda de avers, cuvântul *han* este scris diferit, cu *nun* intersectând *elif*, iar ornamentul cordiform este plasat pe rândul trei sub *duribe* (grupa C)⁴. În tezaurul descoperit la Tamași, jud. Ilfov piesele de 60 de parale provin din grupa A (un exemplar din anul 3), grupa B (un exemplar din anul 9, două exemplare din anul 10 și două exemplare din anul 11) și grupa C (câte un exemplar din anii 12, 15 și 16), venind să confirme succesiunea perechilor de sigle.

În urma studierii tezaurului cunoscute până în prezent se poate observa afluența de monedă otomană din argint care se concentrează în Țara Românească mai ales în ultimele două decenii ale veacului al XVIII-lea. Monedele cu valoarea de 60 parale (altmışlık sau dublu zolota) au fost emise pentru prima dată la începutul domniei sultanului Mustafa al III-lea (1754-1774) când în sistemul monetar otoman a revenit mai vechiul tip zolota⁵ și piesele de 15 parale (1/2 zolota). Ca un

¹ A. Vilcu, *Observații asupra emisiunilor otomane de 60 parale (altmışlık) din timpul sultanului Abdülhamid I*, în Simpozion de numismatică, Chișinău, 13-15 mai 2001. Comunicări, studii și note, București, 2002, pp. 221-224.

² *Ibidem*, p. 221, grupa A.

³ *Ibidem*, grupa B.

⁴ *Ibidem*, grupa C.

⁵ Aceste piese numite eronat kuruş de către cei mai mulți cercetători (vezi Ş. Pamuk, *A Monetary History of the Ottoman Empire*, Cambridge, 1999, p. 160 cu bibliografia) s-au dovedit a fi zolota (zolta), denumire întâlnită în numeroase documente otomane. Recent, pe baza materialului numismatic otoman existent în colecțiile din România și a informațiilor din literatura de specialitate am argumentat că zolota emis în timpul domniei sultanului Süleyman II (187-1691) a avut drept model din punct de vedere metrologic piesele de 28 stüver, care au înregistrat un mare succes pe piața otomană în a doua parte a secolului al XVII-lea (A. Vilcu, *Observații asupra sistemului monetar otoman la sfârșitul secolului al XVII-lea*, comunicare la Pontica. A XXXV-a sesiune de comunicări științifice, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța, 22-24 octombrie 2003) și care pot fi întâlnite în număr important și în Țările Române (vezi Elisabeta Savu, A. Vilcu și M. Dima, *Un tezaur monetar din secolul al XVII-lea descoperit la Bilciurești, jud. Dâmbovița*, în Simpozion de numismatică

element de noutate față de sistemul zolotei inițiat la sfârșitul secolului al XVII-lea a apărut acest dublu zolota care valora un kuruş și jumătate (60 parale). Succesul de care s-a bucurat noul nominal este ilustrat de numărul mare de tezaure descoperite în Țara Românească, în compoziția cărora se află piese de 60 parale: Câmpulung⁶ și Băiculești, jud. Argeș⁷; Găvani⁸ și Jirlău, jud. Brăila⁹; Frumușani, jud. Călărași¹⁰; Râmnicu Vâlcea¹¹; Craiova (str. N. Bălcescu)¹²; Odobești, jud. Dâmbovița¹³, Dobrești, jud. Dolj¹⁴; Ciochina¹⁵ și Roseți, jud. Ialomița¹⁶; Roșu II, jud. Ilfov¹⁷; Văleni, jud. Vrancea¹⁸. Ponderea valorică a pieselor de 60 parale calculată pentru fiecare tezaur arată că în ultimele trei decenii ale veacului al XVIII-lea acest nominal ocupă un loc important în circulația monetară din Țara Românească.

Monedele cu valoarea cea mai mare din tezaurul descoperit la Tamași, jud. Ilfov sunt 12 piese de 100 parale (yüzlük) la care se adaugă două piese de 80 parale, toate emise în numele sultanului Selim al III-lea (1789-1807). Yüzlük-ul era echivalent cu doi kuruși și jumătate și a fost emis pentru prima dată în timpul domniei lui Selim al III-lea, în condițiile deprecierei treptate a celorlalte nominaluri mari de argint. Succesul de care s-a bucurat acest nominal în Țara Românească, în special în ultimii ani ai secolului al XVIII-lea și în primul deceniu al secolului următor este relevat de structura tezaurului monetare descoperite la: Câmpulung, jud. Argeș; Țibănești¹⁹, Găvani și Lișcoteanca²⁰, jud. Brăila; Maxenu, jud. Buzău²¹; Odobești și Dobra²², jud. Dâmbovița; Colibași²³ și Iepurești²⁴, jud. Giurgiu; Roșu I²⁵, Roșu II²⁶, jud. Ilfov; Crângeni²⁷, jud. Teleorman. Cântărind 31 g

---

Chișinău, 28-30 mai 2000, Comunicări, studii și note, București, 2001, pp. 197-206. Până în prezent o identificare corectă a denumirii nominalelor otomane de la sfârșitul secolului al XVII-lea a fost făcută de D. Panzac, *La piastre et le cyclotron. Essai sur les monnaies ottomane (1687-1844)*, în Turcica, 34, 2002, pp. 171-188, care afirmă că zolota și kurușul sunt două nominale diferite și de Brian Davin Johnson, *The Ottoman currency System (1687-1754)*, Doctoral disertation, University of Washington, 1999, care se bazează mai mult pe documentele aflate în arhive.

⁶ A. Smaranda, Șt. Trâmbaciu, *Un tezaur din secolul al XVIII-lea descoperit la Câmpulung, jud. Argeș*, BSNR, 87-89 (1983-1985), 1985, pp. 329-332.

⁷ A. Vîlcu, *Două tezaure monetare din secolul al XVIII-lea descoperite la Roșu, jud. Ilfov și Băiculești, jud. Argeș*, CN, 8, 2002, pp. 251-260.

⁸ I. Cădea, *Descoperiri monetare, pe teritoriul județului Brăila sec. XIV-XVIII*, în Istros, 1, 1980, pp. 375-397.

⁹ A. Popescu, *Monede otomane dintr-un tezaur descoperit la Jirlău, jud. Brăila*, Istros, 9, 1999, pp. 383-387.

¹⁰ A. Vîlcu, *Tezaurul de monede otomane de la Frumușani, jud. Călărași (începutul sec. XIX)*, în Simpozion de numismatică. Chișinău 13-15 mai 2001, Comunicări, studii și note, București, 2002, pp. 225-229; A. Vîlcu, E. Păunescu, *Noi informații despre tezaurul de monede otomane de la Frumușani, jud. Călărași*, în Simpozion de numismatică. Chișinău, 24-26 septembrie 2002, Comunicări. Studii și note, București, 2003, pp. 229-234.

¹¹ A. Dumitrașcu, *Un tezaur monetar din sec. XVII-XVIII descoperit la Râmnicu Vâlcea*, Buridava. Studii și materiale, 2, 1972, pp. 101-106.

¹² Maria Rădulescu, *Tezaurul monetar de la Craiova – N. Bălcescu (sec. XVII - XVIII)*, Oltenia. Studii și comunicări, 6, 1999, pp. 65-70.

¹³ V. Drob, *Două tezaure monetare otomane descoperite în județul Dâmbovița*, CN, 7, 1996, pp. 209-211.

¹⁴ T. Rădulescu, *Tezaurul monetar din secolele XVI-XVIII descoperit la Dobrești, Dolj*, Oltenia. Studii și comunicări, 12, 2000, pp. 102-107.

¹⁵ C. Matache, *Un tezaur din vremea sultanului Abdülhamid I descoperit la Ciochina, jud. Ialomița*, SCN, 12, 1997, pp. 185-188.

¹⁶ A. Vîlcu, *Tezaure monetare din secolele XVIII-XIX descoperite la Roseți, jud. Călărași și Stejaru, jud. Ialomița*, BSNR, 92-97(1998-2003), 2003, pp. 415-417.

¹⁷ O. Iliescu, în Caiet selectiv de informare asupra creșterii colecțiilor Bibliotecii Academiei RPR, nr. 19, 1967, pp. 45-69.

¹⁸ A. Paragină, *Descoperiri monetare de pe valea Șușiței*, Vrancea. Studii și comunicări, 7, 1982-1984, 1987, pp. 51-60.

¹⁹ I. Cădea, *op.cit.*, pp. 375-397.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ A. Vîlcu, Ana Dicu, *Un tezaur monetar descoperit la Maxenu, com. Țintești, jud. Buzău*, în Mousaios, 6, 2001, pp. 473-476.

²² Paraschiva Stancu, G. Trohani, *Un tezaur monetar de la sfârșitul secolului al XVIII-lea descoperit în comuna Dobra, județul Dâmbovița*, CN, 3, 1980, pp. 117-120; V. Drob, *Două tezaure monetare otomane descoperite în județul Dâmbovița*, CN, 7, 1996, pp. 209-211.

²³ G. Trohani și D. Șerbănescu, *Un tezaur monetar din secolele XVIII-XIX descoperit la Colibași, jud. Ilfov*, BSNR, 67-69 (1973-1975), 1975, pp. 181-186.

²⁴ Elena Isăcescu, *Tezaurul de monede turcești de la Epurești, raionul Drăgănești – Vlașca*, în Caiet selectiv de informare asupra creșterii colecțiilor Bibliotecii Academiei RPR, nr. 10, 1964, pp. 349-353.

²⁵ A. Vîlcu, *Două tezaure monetare din secolul al XVIII-lea descoperite la Roșu, jud. Ilfov și Băiculești, jud. Argeș*, CN, 8, 2002, pp. 251-260.

²⁶ O. Iliescu în Caiet selectiv de informare asupra creșterii colecțiilor Bibliotecii Academiei RPR, nr. 19, 1967, pp. 45-69.

²⁷ Se păstrează la MNIR. Mulțumim d-lui Ernest Oberländer-Târnoveanu pentru bunăvoința de a ne pune la dispoziție materialul pentru studiu.

și având un conținut de argint de 700 ‰, yüzlük-ul a fost una dintre monedele de bază în structura circulației monetare din Principate așa cum reiese din calculul ponderii valorice a fiecărui tezaur încheiat între anii 1790-1810²⁸. Un maxim al circulației acestui nominal s-a înregistrat, așa cum era de așteptat, imediat după emiterea sa, în ultimul deceniu al secolului al XVIII-lea, având o pondere de 76% din tezaurul de la Prigoria, jud. Gorj²⁹, 33,6% din tezaurul de la Vispești, jud. Buzău³⁰, 100% din tezaurul de la Maxenu, jud. Buzău, 42% din tezaurul Roșioru, jud. Buzău și 66,6% din tezaurul de la Vârtoapele, jud. Teleorman. Yüzlük-ul a circulat vreme îndelungată în Principate, fiind încă de găsit în preajma evenimentelor din anul 1848, așa cum o demonstrează structura tezaurului de la Somușca, jud. Bacău³¹, a cărui dată de încheiere este 1847. İkilikul (80 parale), echivalentul a doi kuruși a fost emis pentru prima dată la sfârșitul domniei lui Abdülhamid I, în anul 16 (13 X 1787-1 X 1788). În Țara Românească piesele de 80 parale au acoperit o bună parte din piața monetară în perioada 1790-1810 dovadă fiind tezaurile descoperite la Țibănești și Găvani, jud. Brăila; Stejaru și Frumușani, jud. Călărași; Dobra, jud. Dâmbovița; Segarcea, jud. Dolj; Iepurești și Colibași, jud. Giurgiu; Roșu I și Roșu II, jud. Ilfov; Românești, jud. Prahova; Râmnicu Vâlcea; Vârtoapele, jud. Teleorman; Mera, jud. Vrancea.

CATALOGUL MONEDELOR

IMPERIUL OTOMAN

Abdülhamid I (1774-1789)

Kostantiniye

altmışlık (60 parale)

Av. Essultan Abdülhamid bin Ahmed han dame mülkühu duribe fi Kostantiniye 1187. Stea deasupra inițialei cuvântului *Abdülhamid*; *han* cu punct pe inițială și pe finală.

Rv. Sultanul berreyni ve hakanul bahreyni essultan bin essultan. Stea pe rândul doi deasupra inițialei cuvântului *hakan*.

1. AR ↑ 28,78 g; 43,5 mm.

N. Pere 674; A. Vîlcu, *Observații asupra emisiunilor otomane de 60 parale (altmışlık) din timpul sultanului Abdülhamid I*, în Simpozion de numismatică, Chișinău, 13-15 mai 2001. Comunicări, studii și note, București, 2002, p. 221, grupa A.

Anul 3 = 4 III 1775-20 II 1776.

Nr. inv. 162028.

Av ca mai sus, dar ornament cordiform pe rândul doi.

Rv ca mai sus.

2. AR ↑ 27,16 g; 44,5 mm.

N. Pere 674; A. Vîlcu, grupa B.

Anul 9 = 28 XII 1781-16 XII 1782.

Nr. inv. 162029.

Av și Rv ca mai sus.

3-4. AR ↑ 27,10 g; 45 mm. ↑ 26,78 g; 45 mm.

N. Pere 674; A. Vîlcu, grupa B.

Anul 10 = 17 XII 1782-6 XII 1783.

Nr. inv. 162031, 162030.

Av și Rv ca mai sus.

5-6. AR ↑ 26,93 g; 45 mm. ↑ 26,47 g; 43,5 mm.

N. Pere 674; A. Vîlcu, grupa B.

Anul 11 = 7 XII 1782-25 XI 1783.

²⁸ Aspecte ale circulației acestui nominal în Țara Românească și Moldova sunt relevate de A. Vîlcu, *Tezaurul de monede otomane de la Frumușani, jud. Călărași (inceputul sec. XIX)*, în Simpozion de numismatică. Chișinău 13-15 mai 2001, Comunicări, studii și note, București, 2002, pp. 225-229.

²⁹ Inedit. Se păstrează la Institutul de Arheologie "Vasile Pârvan" din București.

³⁰ Inedit. Se păstrează la Institutul de Arheologie "Vasile Pârvan" din București.

³¹ A. Artimon, *Un tezaur monetar din secolele XVIII-XIX descoperit la Somușca-Cleja, județul Bacău*, Carpica, 15, 1983, p. 169-183.

Nr. inv. 162032, 162033.

Av: ca mai sus, ornament cordiform pe rândul trei plasat sub *duribe*; *han* cu punct pe inițială și pe finală, dar *nun* intersectează *elif*.

Rv: ca mai sus.

7. AR ↑ 25,70 g; 41,5 mm.

N. Pere 674; A. Vălcu, grupa C.

Anul 12 = 26 XI 1783-13 XI 1784.

Nr. inv. 162034.

Av și Rv ca mai ca sus.

8. AR ↑ 27,18 g; 42,5 mm.

N. Pere 674; A. Vălcu, grupa C.

Anul 15 = 24 X 1786-12 X 1787.

Nr. inv. 162035.

Av și Rv ca mai ca sus.

9. AR ↑ 25,86 g; 42,5 mm.

N. Pere 674; A. Vălcu, grupa C.

Anul 16 = 13 X 1787-1 X 1788.

Nr. inv. 162036.

Selim III (1789-1807)

Islâmbol

Yüzlük (100 parale)

Av. Tuğra de tip II. Duribe fi Islâmbol 1203.

Rv. Sultanül berreyini ve hakanül bahreyini essultan bin essultan.

10-14. AR ↑ 32,30 g; 45 mm. ↑ 31,82 g; 42,5 mm. ↑ 30,69 g; 43 mm. ↑ 30,07 g; 44,5 mm. ↑ 30,14 g; 45,5 mm.

Pere 705, anul 1 = 7 IV 1789-20 IX 1789.

Inv. 162038, 162041, 162037, 162039, 162040.

15. AR ↑ 31,69 g; 45 mm.

Pere 705, anul 2 = 21.IX.1789 – 9.IX.1790.

Inv. 162042.

16-17. AR ↑ 31,49 g; 44 mm. ↑ 30,01 g; 43 mm.

Pere 705, anul 3 = 10 IX 1790-30 VIII 1791.

Inv. 162043, 162044.

18-19. AR ↑ 30,97 g; 45 mm. ↑ 30,66 g; 45 mm.

Pere 705, anul 4 = 31 VIII 1791-18 VIII 1792.

Inv. 162045, 162046.

20-21. AR ↑ 31,22 g; 45 mm. ↑ 31,01 g; 45,5 mm.

Pere 705, anul 5 = 19 VIII 1792-8 VIII 1793.

Inv. 162048, 162047.

İkilik (80 parale)

Av. Tuğra de tip II, cu ornamente romboidale în stânga și în dreapta.

Rv. (...) Duribe fi Islâmbol 1203.

22. AR ↑ 24,78 g; 42,5 mm.

Pere 706, anul 2 = 21 IX 1789-9 IX 1790.

Inv. 162049.

23. AR ↑ 25,53 g; 42,5 mm.

Pere 706, anul 3 = 10 IX 1790-30 VIII 1791.

Inv. 162050.

Le trésor de monnaies ottomanes du XVIIIe siècle découvert à Tamași, dép. de Ilfov

Les auteurs présentent un trésor monétaire découvert à Tamași, dép. d'Ilfov, qui comprend 23 monnaies ottomanes (pièces de 100 paras - 12 ex., 80 paras - 2 ex., et 60 paras - 9 ex.), frappées à Islâmbol (Kostantiniye) sous les règnes des sultans Abdülhamid Ier (9 ex.) et Selim III (14 ex.). On fait quelques considérations sur la circulation de ces émissions en Valachie.